

Aleksandar B. Laković

„VODOČAŠĆE“ ZLATE KOCIĆ

(Zlata Kocić: *Melod na vodi*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2008)

Pesnikinja Zlata Kocić (1950) javlja nam se, ništa neuobičajeno, svojim stihovima ovog puta sabranim u knjizi *Melod na vodi*, sudeći po jezičkim i značenjskim svojstvima, iz našeg pamćenja. Iz naše prošlosti, dakle. I to oslanjajući se i na svetootačku literaturu, ali nikako ne zaboravljajući, štaviše, stavljajući u prvi plan – današnje ili skorašnje uzlete i padove, usude i udese nacionalnog korpusa kojem i ona pripada. Tako su u pesmi „(Vodopad)“, koja može biti paradigma i pesničkog postupka i sadržaja Kocićkinih stihova, umreženi juče i danas:

To što zovemo *vodopad* – u dnu sljubljenih brda
pod tvrđavom, niz udolinu, sa izmaglicom druga
imena svoja razgrće. Na dnu nebeske čašice
slapove vodenične pretačeš poput vina
u Kani. Mutna je naša pritoka. Talog
još valja čelenke, štitove. Preko bedema
još – zavežljaji izbeglički: selice obrušene
oživljavaš u žilavoj peni.

Dakle, uvođenjem vremena i prostora u kategoriju beskraja i jednog, pesnikinjin pogled i doživljaj sveta oko nje, pruža otpor svakom obeznačavanju i obesmišljavanju života, favorizujući bitno, nasušno, ono što će nadživeti sve Scile i Haribde, nezavisno od vremenskih i prostornih datosti. Lestvičnik od ničeg do svetog, od prošlosti do sadašnjosti, od efemernog do značajnog, od prolaznog do večnog, i obratno, nije uvek na prvi pogled prepoznatljiv i dostupan, iako je i zadan i zadat, upozorava nas pesnikinja, dosmišljavajući, opravdavajući i predlažući nam putokaz pohranjivanja prvopomenutih i sposobnih za podvig.

Od samog naslova knjige, pesnikinja nam ukazuje da je za svoju pesničku supstancu odabrala vodu kao jedan od večnih elemenata, uvažavanih i od naivnih prazemljana pa do nas danas, zbog čega svoj književni put zove „vodočašćem“. Inače, i u antičkoj filozofiji, i u hrišćanstvu, i u paganstvu, voda je simbol večnog trajanja i istrajavanja, zastupljena kao potentna i začudna materija koja čoveka prati od rođenja i krštenja do smrti. Ukoliko se neko zapita zašto voda, a ne, na primer, vatra, evo pesnikinjinog odgovora u vidu njihovog uzajamnog odnosa u pesmi „(Hod po plamenu)“: „Nisu zasebno voda i vatra./ Voda napila se vatre hramovne“ (što me asocira na prastaru i naivnu legendu južnoameričkih Bororo indijanaca koja uči da vatra nastaje u nedostatku vode i obratno – koliko da se ilustruje aktuelnost i večnost pominjanih iskonskih elemenata). Isti je odnos i sa zemljom.

No, pre govora o sadržajnom uporištu, važno je akcentovati primarni unutarnji književni kontekst *Meloda na vodi* zasnovan na obnavljanju likova i pojava i njihovog dovođenja u blizak kontakt sa našim životima. Takav transvremenski i transprostorni osećaj omogućava

čitaocima da ih potpuno prihvate kao svoje. Osim toga, sublimišući i mireći istoriju i večnost, sadašnjost i prošlost, duhovno i materijalno, naše i strano, dobro i zlo, tradicionalno i moderno, Kocićkina poezija povezuje se sa drugim tekstovima, najčešće onim biblijskog porekla. Neretko nadovezivanje više tekstova različitih značenja i vremena porekla, dobija i kvalitet metatekstualnosti. Lav Tolstoj je takvo književno delo, mnogo pre definisanja inter- i metateksta, oslovljavao „lavirintom ulančavanja“, koji je ne samo prirodno-duhovni lament za prostorima i vremenima van književnog teksta, nego i stanište individualne i nadindividualne duhovnosti, kolektivne, mitske ili arhetipske.

U takvim intertekstualnim uslovljenostima pesnikinja je ubeđena da se samo jezikom, biblijskim i drugim citatima (čija su slika u ogledalu naši životi ili obratno), integrisanim u njen književni jezik, mogu i moraju, sačuvati oni bitni belezi, a zatim i tragati za mogućim i pretpostavljenim (a ne samo već viđenim) duhovnim doživljajima i iskustvima. Zato je i njen povremeno arhaičan jezik prilagođen tom međuvremenu, sve u nameri da se poetski tekst prepozna i razume, i da iza njega čitalac oseti ili bar nasluti duhovno biće poetskog junaka (M. Radulović). U pitanju je, dajem sebi slobodu, pre svega, dopuna Kocićkinih stihova preuzetim mudrostima svetitelja (kurzivom naznačenih), a ne tumačenje i približavanje čitaocima naznačenih citata.

Međutim, i kada je polazna tačka Kocićkine pesme pojava, lik ili predmet iz njenog vidokruga, kao u ciklusu *Platan*, koji sam po sebi poseduje atribute dugovečnosti, povod pesme odmah prerasta u asocijacije iz davnine (na primer: „To nije deblo. To su Adam i Eva/ u pra-zagrljaju (...) to nije krošnja – to je rodoslov Postanja“). U ciklusu *Ka staklenom moru*, pesnikinja pored citata iz staro i novozavetne literature (u četiri navrata pesnikinja se poziva na apokaliptičko *Otkrivenje Jovanovo*, od kojih se u tri citata imenuje voda – „*glas voda mnogijeh*“; „*vodenični kamen*“, ali i „*more stakleno, smiješano s ognjem*“), u svoje stihove skladno ugrađuje i stihove i naslove narodnih izvornih pesama i savremenih pesnika. Da se za-pitamo, ne daju li pesnikinji za pravo baš događaji iz naše neposredne prošlosti koje ona uočava:

Brzi danas jahači sa svetlošću utrkuju se.
Glasnike ne šalju. Probiju vazdušni zid,
banu u pola reči, pola sna, pola čanka.
Ugarak raspečate, grob, glinu.
Na nedužni reljef – eskadrile sruče brda
konfeta kasetnih, punjenih razornom bojom
rđe: nezajazivim preplavljuju strahom
peštere, dubodoline, visove

kako bi uspostavila samosvojne parabole i slikovite analogije sa pomenutim biblijskim književnim uzorom.

Iako preuzeti novozavetni citati pridržavaju pesnikinjin stih i promisao, ipak metaforama i asocijacijama po sličnosti sa našim današnjim sudbinama, jasno je da pesnikinja Zlata Kocić, u ovoj knjizi, kao i u njenim ranijim pesničkim celinama u manjim razmerama, prednost daje događajima iz neposredne prošlosti, učestalo se koristeći „dubokom starinom“ (V. Čajkanović) kao komparacijom. Ciklus koji obiluje neposrednim poređenjima i kombinacijom

tradicionalnog i modernog jeste *Ka staklenom moru*, čija je apokaliptička pojava nedvo-smislena. Ovaj ciklus, istovremeno je i primer zgusnute upotrebe citata iz različitih epoha (najčešće biblijski motivi, kao i naša narodna baština ili, pak, savremena srpska poezija), ali je i prava razdelnica u tematskoj usredsređenosti pesnikinjinje knjige. Naime, u prva tri ciklusa *Reljef; Ponornica, uskličnik (Prahu? Seni Jovana Dučića); Platan*, pesnikinja povremeno i u dijaloškim pesmama govori o nama i prošlosti koja je integralni deo nas. Dok u prvom ciklusu kroz značenjske asocijacije ključne reči (gline) Z. Kocić meditativno ilustruje moć stvaralaštva, pa i stvaranja sveta („pod prstima, reljef zavičaja/ hoće li oživeti na nehajnoj šperploči“ – pesma „(Glina, gips)“), pa preko neumitnih i cikličnih umiranja na zemlji („opet ilova primiće nedra“) rezultuje strahom da smo sve više udaljeni jedni od drugih, kao i od svog prvobitnog ipostasa i zavičaja („mehur žubora rodnog“), naročito uz obilatlu „pomoć“ silnika („reljef ogledni –/ ne oslikava više zavičaj: drugi sada pejzaž/ ovde zenicu pritiska (...) Tvorac delo svoje/ više ne prepoznaje,/ kamoli ono njega“ – pesma „Pečurka“), ciklus posvećen Dučiću dočarava toponime hercegovačkog podneblja kao izvore Dučićevih stihova, ali i kao čuvare i posednike Dučićeve poezije. „Platan“ je simbol večnosti i moći onih koji poseduju moć da ljube, veruju i nadaju se („Dušu prostreš: da bude rasadnik platana“; „platani-patrijarsi šire ruke-zrake:/ čeljadi, ovako je moćna duša koji voli,/ ovako velik je čovek kad je sa njim Bog“; „Sve je – da poredimo: od Zemlje, veća su njena/ pregrešenja; od njih, veća je Božja milost“). Četvrti (*Susret, na vodi / Podno Magliča*) i peti (*Iz čaše žičke*) ciklus svedoče pesnikinjino istrajnost da umrežava i stapa različite epohe, horizonte i dimenzije, čiji je jedan od simbola i glina. Takvim dodirima i spojevima, navikla nas je pesnikinja, pokreću se brojni slojevi (i oni zaboravljeni i iščezli) iz duhovnog i imaginativnog života čoveka današnjice (T. Kragujević) – usamljene jedinice, koja još uvek oseća pripadnost korpusu nacionalnog bića. Zato su u dijalogu i kontrastu svedoci tragičnosti i stradanja dvadesetog veka (neznanje i predrasude: „Još kipte naši ponoćni vodenični besi./ Još guta jaz“; preteći zaborav: „ne znamo ništa – koliko beše duša,/ koliko hlebova, koliko kolena kumstva“; zablude: „huškaju moje otroke avetinjskom zlobom“; neprebol i stradanja: „neožaljeni kosovski jad (...) trunke pepela Bogorodice Ljeviške“; raspolućenost i izgubljenost: „Te i ja (deo mene!) ostatkom snage skočih./ Ne pokrih onog drugog sebe, umrtvljenog: dok zebe,/ još može da se prene: gde sam? U zemlji? Svojoj a tuđoj?/ u domu, svom a tuđem? U hramu? Nije li srušen?/ Još može, ostatkom volje, svesti, ostatkom nade,/ ostatkom običaja, kao nad istočnik, da se nagne/ nad ogledalsku srću: ko sam, čovek ili ostatak/ čoveka – đavolji ispljuvak, smrću kušan?“) na jednoj, a bezrazložno potiskivane duhovne vrednosti koje su oduvek sredstvo (s)mirenja („Tvoje su reči na usnama našim./ Tvoje je svega čega god se mašim“) na drugoj strani. Poslednja dva ciklusa *Kroz talase* i *Sveti melodi*, asocijacijom na naslov *Melod na vodi*, koji je novozavetna parabola o hodu po vodi, naspram čega su Jovanovo *Otkrivenje* i *Potop*, pesnikinja učvoruje sve dominantne reči svog pesništva. I vodu, i vatru, i glinu, i zemlju, i pesmu, i svetitelje, čije su zajedničke osobine, pre svega, besmrtnost („Ne boj se, dušo. Ne mogu te sekirom,/ kao ni vodu, vatru, vazduh, a ni zemlju“), zatim, uzajaman i blizak odnos, koji nije dovoljno vidljiv i uočljiv („O čemu pevaš u vodi, ako ne –/ o čemu voda u tebi peva“), kao i putokaz prema večnosti i smislu („U bukvaru bez kvara, gde, oprane od hule,/ reči teku i slavoslove./ Iz dna duše. Tvoj vodeni žig“). U završnim ciklusima prisutne su i aliterija, asonanca, tautološke figure i igre rečima, ranije, inače, češće zastupljene.

Posebnost Kocićkine poezije ogleda se i u tome što, iako su novozavetni spisi većinom podloga ili podtekst njenih stihova, u prvom su planu ipak njena zapažanja i obraćanja i to intimističkog ili ispovednog karaktera. Takav iskaz je osobitost i vrednost, jer to nije više samo smišljenost ili organizovanost stiha, već mnogo više – otkidanje od sopstva, koje se, pišući svoj dnevnik razmišljanja i gledanja na svet, nudi i čitaocima, ovom prigodom u vidu knjige stihova i svedočenja da je moguće tradiciju održati živom (S. Radojčić), a da se pri tom ne iznevere vrednosti modernog.